

M. Encarna Terrades
M. Rosa Garcia
Carme Barbany

ORGANITZACIÓ I DESENVOLUPAMENT DE L'ACTIVITAT MERCANTIL

ENTORN AL MERCAT DE GRANOLLERS
ENTRE ELS SEGLES XI I XVIII

12

A partir de la caiguda de l'Imperi romà i després amb la invasió musulmana, l'economia cada cop es va replegant més en el camp, convertint-se a poc a poc en una economia autàrquica. No es troben indicacions pròpiament comercials en la documentació dels segles VIII al XI. En aquest període, a causa del seu caràcter d'inseguretat i agitació, no es va afavorir gens el desenvolupament pacífic dels intercanvis interns i externs; malgrat això, però, l'activitat mercantil no havia desaparegut completament, i el comerç local no era inexistent. Es poden trobar restes d'algun mercat, d'intercanvis regulars i fins i tot d'una certa vida monetària.

Per a l'estudi del període medieval, la documentació fa referència a elements de tipus estructural (privilegis...), que ens mostren l'evolució de l'organització del mercat a nivell institucional. La primera referència directa sobre l'existència d'un mercat a Catalunya, la trobem en una concessió per a celebrar-lo que els comtes de Pallars feren als monjos del monestir de Gerri de la Sal, a començaments del segle XI⁽¹⁾.

És però, en el segle XI quan el desenvolupament de l'activitat mercantil es fa ja indiscutible. Els mercats setmanals, cadacun dels quals tenia una àrea d'influència relativa, van adquirint en els comtats catalans importància i continuïtat. Gran nombre sorgeixen de bell nou, n'hi ha d'altres, però, que semblen seguir una tradició molt antiga. Tots ells apareixen localitzats en petits nuclis urbans, en algun reduït nucli concentrat, entorn a algun castell o monestir o simplement en una cruïlla de camins.

És justament en aquest període quan per primer cop trobem documentació que fa referència directa al mercat que se celebra a la vila de Granollers. Es tracta d'un document de l'any 1041, on s'estableix un conveni entre la vescomtessa Guila i els seus fills amb els canonges de Barcelona, en què se'ls obligava a donar cada any per Tots Sants un cens en espècie segons la mesura legiti-

ma del mercat de Granollers, a la Canongia⁽²⁾. Hi ha vegades que aquests setmanals se superposen o coexisteixen amb altres d'anteriors, però a poc a poc s'imposen a aquests darrers i arriben a constituir els veritables centres comercials del país, i per descomptat del món rural. Pel que fa al de Granollers, T. Balvey creu que no va ser una concessió reial, sinó que sorgí d'una organització espontània amb arrels molt antigues, i que estaria en relació amb el fet que la vila estés situada en una cruïlla de camins⁽³⁾. Aquest fet contrastaria amb els de poblacions veïnes com són Caldes, Sant Celoni, Vilamajor o Corró, tots ells creats a partir de privilegis reials.

El que si és evident, és que ja des d'aquestes dates el mercat de Granollers es converteix en l'eix central de tota l'activitat comercial que es duu a terme en els pobles de la comarca. Fet aquest que quedarà confirmat quan es veurà reforçat per tot un seguit de privilegis reials, i quan a causa de la seva influència i interessos econòmics provocarà la desaparició de mercats en poblacions veïnes⁽⁴⁾.

En aquest període de l'Alta Edat Mitjana, malgrat es produeixi un desvetllament progressiu de l'activitat mercantil i es constati una voluntat de dur a terme una organització i ordenació dels diferents sectors econòmics per part de la institució comtal, en què hi juga un paper destacat el comerç, segueixen persistint moltes traves socials i econòmiques que en frenaven el creixement. Un d'aquests factors serà el tipus de domini jurisdiccional que pesava sobre una població. En el cas de Granollers, és precisament durant els períodes de jurisdicció reial quan podem trobar les bases del seu creixement, el qual és indubtable a partir del segle XIII. L'activitat econòmica del mercat queda palesa de manera tangible a través dels privilegis que li són concedits.

El 1333 es concedeix el Privilegi de Salvaguarda i Guiatge que garantirà la immunitat a tots aquells que anaven a mercat, i això ens indica que s'estava potenciant el mateix mercat. Dos anys més tard li serà concedit el Privilegi de Fira, el que servirà per confirmar a Granollers com a centre comercial del Vallès⁽⁵⁾.

(1) Yfio i Valenti. "El món rural a Catalunya". Barcelona, 1973.

(2) A.C.A. Llibre II, fol. 47.

(3) Citat per J. Baulies a "Granollers", Barcelona, 1957.

(4) "La Gualta". Vol. VIII, 1934 [Especial].

(5) A.M.G. Llibre de Privilegis.

GRANOLLERS.

Plaça d'en Perpinyà (Un aspecte del mercat).

En el segle XIV i XV, com a la resta de Catalunya, la crisi es deixa sentir, i si bé a nivell demogràfic els seus efectes van quedar reduïts per la immigració de gent del camp, Granollers, en tant que mercat, en rebé els efectes econòmics. Tot i així, el 1446, la reina Maria, Lloctinent General del Principat, va atorgar a la vila de Granollers el Llibre de Privilegis, en què es confirmen tots els privilegis concedits anteriorment, alhora que es regula l'ordinació de la institució municipal.

És sobre aquesta base que s'assenta l'evolució de la vida econòmica de la vila, que amb l'arribada del segle XVI assolirà una etapa de màxim esplendor.

Per a l'edat moderna, disposem de documentació de caràcter econòmico-fiscal, que facilita la confecció de sèries que indiquen com evoluciona l'activitat mercantil de Granollers i el seu paral·lisme amb l'evolució econòmica comarcal⁽⁶⁾. A part, cal tenir en compte també que en aquests segles l'estructura del mercat ja estava consoli-

data, i tan sols es produeixen una sèrie de canvis per adequar-lo a la nova situació.

El creixement del segle XVI es manifesta, en primer lloc, en la situació demogràfica. Tot i les dificultats existents a l'hora de valorar la documentació disponible, sembla possible fixar que a partir de 1553 es podria parlar d'un cert redreçament, que s'accentuaria cap a finals de segle, sobretot a partir de 1570. L'augment de població explicaria la necessitat que el Consell té de perllongar alguns carrers i construir muralla al carrer de Corró (1586/87).

No és possible, però, entendre aquest creixement sense l'existència d'una conjuntura econòmica favorable. En el sector agrícola, la producció de la comarca té una clara expansió a partir de 1530 fins a 1570-80, període al qual segueix un d'estabilitat. A més, cal tenir present que és en aquest

(6) Jaume Dantí ha treballat aquesta documentació, a més d'altre de la comarca. Podeu trobar més informació, entre altres, a J. Dantí. "Granollers i comarca als segles XVI i XVII. Evolució demogràfica i econòmica". Granollers, 1981.

J. Dantí. "Terra i Població al Vallès Oriental (època moderna) Sit. Edició de Ransanya, 1988.

moment quan es deixen sentir les conseqüències favorables que la Sentència Arbitral de Guadalupe va tenir sobre la part més benestant de la pagesia, alhora que el Règim Senyorial laic es veia amb més dificultat per apropiarse de la renda econòmica provinent del camp.

Es constata també un cert desenvolupament de la indústria que quedaria plasmat en l'expansió dels gremis. A Granollers, la formació de diverses confraries a partir de mitjan segle XVI, com ara la de Santa Magdalena o la de Sant Marc⁽⁷⁾, són signe de desenvolupament econòmic tot i que els nivells de producció tan sols abastin límits comarcals. Una de les característiques més remarcables de la indústria de la vila és la diversificació de la producció com a conseqüència de la demanda provinent de l'àrea rural més propera a Granollers.

L'activitat comercial de la vila es porta a terme entorn del mercat, i aquest es converteix en l'eix econòmic decisiu on conflueixen tots els factors de creixement. Aquest fet ens explicarà la redistribució dels espais de venda que fa la Universitat el 12 de març de 1588⁽⁸⁾, al·legant que aquests llocs s'han fet ja petits. Aquesta nova distribució diferencia, en primer lloc, els tipus de producció: per una banda, l'agrícola i ramadera; i per l'altra la manufacturera. En el primer cas la venda que agrupava productes com grans, hortalisses, vi, bestiar, formatge, peix fresc i salat i espècies, es realitzava en els carrers i places de la vila. D'aquest fet en són testimoni en la toponímia local l'existència encara de la plaça de l'Oli o de la plaça de les Olles. Del segon tipus de producció, tot i que sabem els tipus de manufactura que hi havia (teixits, cuirs, útils i eines de metall, cordes, terrissa, vidre o sabates), en tenim molta menys informació a causa segurament de que la venda es duia a terme en la pròpia casa-taller⁽⁹⁾.

El creixement del mercat ha estat per Granollers no sols un reflex del desenvolupament mercantil mateix, sinó que suposava el reconeixement de la vila com a centre comarcal. És el mateix municipi qui se n'encarregarà de l'organització, alhora que en serà el màxim beneficiari. Així, els tributs que fixa el Consell constitueixen una font d'ingressos regular i fonamental per a les finances de la Universitat. El Consell de la vila dicta una sèrie de mesures proteccionistes enca-

minades a procurar uns majors ingressos en assegurar que les transaccions es realitzin dintre de la mateixa vila amb els preus i les taxes reglamentàries, i en evitar les compres foranes mentre hi hagi productes propis. La protecció als productes interiors és generalitzable en el temps, encara que s'accentua en èpoques de crisi com passà en la dècada de 1640, sobretot sobre els cereals i el vi.

L'evolució dels tributs imposats sobre el mercat, és a dir, el benefici sobre el mateix, prové fonamentalment dels arrendaments dels espais de venda, de les taxes sobre les transaccions de determinats productes i de l'explotació dels monopolis municipals. Dins d'aquest marc, és l'arrendament del dret de les Set Imposicions⁽¹⁰⁾ el que aporta uns majors ingressos. (En el gràfic es pot veure quina és l'evolució d'aquest arrendament).

Cal tenir present que l'evolució d'aquests ingressos depèn fonamentalment de tres factors: de la conjuntura en relació amb els nivells dels preus i a la capacitat adquisitiva, que des d'aquest vessant esdevé una paràmetre de l'evolució econòmica general; dels canvis percentuals d'alguns drets a causa de les necessitats financeres de la Universitat, que en aquest cas reflectiria una conjuntura poc favorable; i en darrer terme cal precisar que la distinta tipologia dels drets arrendats no permeten fer una lectura conjunta. És per això que l'evolució de l'arrendament de les Set Imposicions és potser el que millor reflecteix la mateixa evolució de l'activitat entorn al mercat, que registra un clar creixement durant tot el segle XVI, sobretot entre els anys 1521-31 i entre 1570-99. De la mateixa manera evoluciona la Corredoria i altres impostos⁽¹¹⁾.

Tres fets que evidencien com Granollers s'havia convertit en el centre de l'activitat mercantil de la comarca són l'existència de mesures pròpies (encara que es desconeix quines eren), el Privilegi d'encunyació de moneda, del que no se'n coneix la data exacta de concessió encara que se sap que no es va fer cap encunyació de "menuts" abans de 1556. Aquest Privilegi possibilita l'augment de les transaccions a nivell local, alhora que facilita les inversions, sobretot en obres públiques, que durant aquest segle realitza el Consell municipal. La construcció a Granollers d'una llotja de gra (la Porxada), el 1586 és també un clar indicador de l'embranchada comercial de la vila, i especialment de la seva importància dins la xarxa de comercialització del blat.

Si bé hem parlat del segle XVI com d'una etapa de creixement, a partir dels anys 20 del segle XVII s'evidència el canvi de tendència iniciat ja a finals del segle anterior, que amb la Guerra

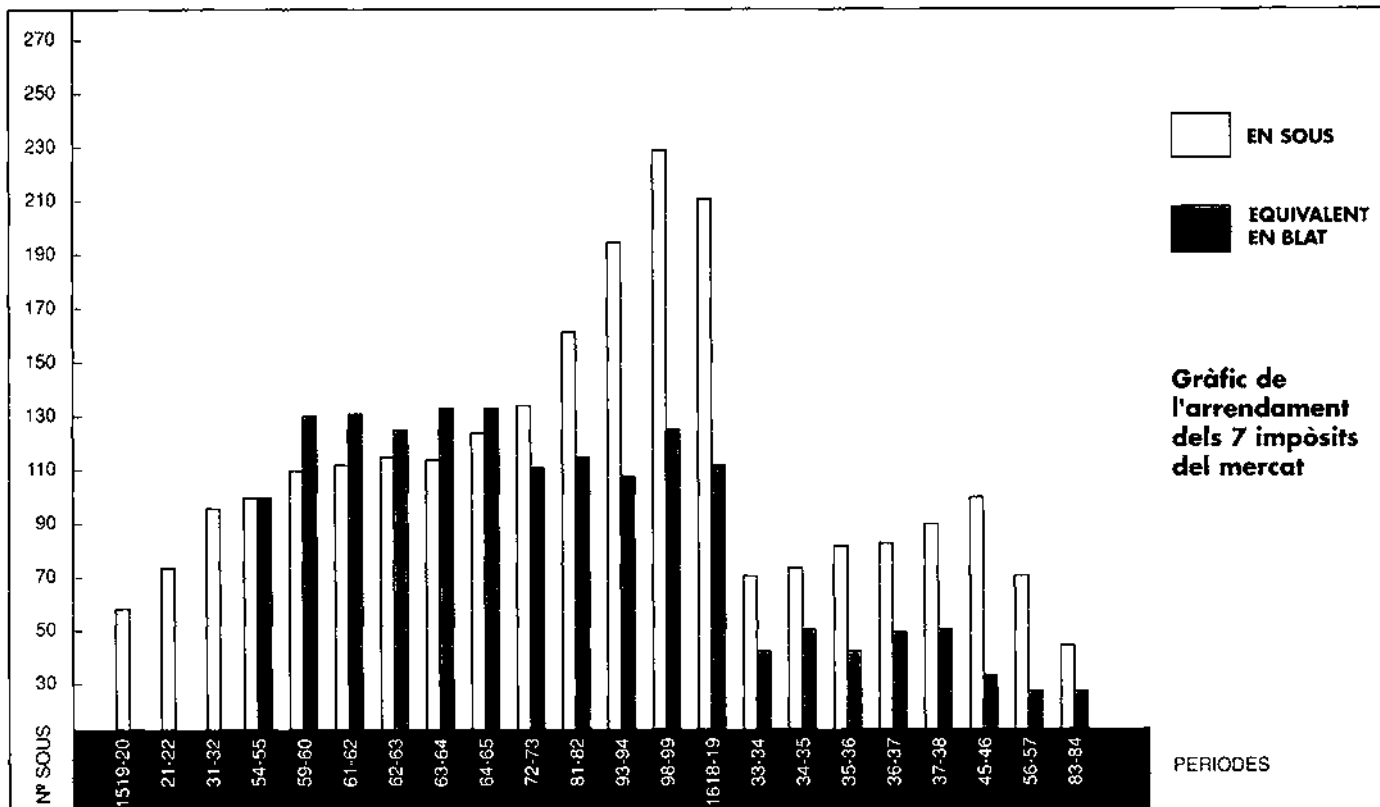
(7) La Confraria de Santa Magdalena es crea el 1555 i aplega sastres, caleters i oficis diversos relacionats amb el vestir. La Confraria de Sant Marc aplega els adobadors del cuir.

(8) A.M.G. Llibre del Consell 1555-72. Fol. 45-47. (Cita per J. Dentí).

(9) J. Dentí. "Terra i població..."

(10) Aquest tribut correspon als drets que es cobren per la transacció de productes agrícoles i ramaders en el mercat.

(11) La Corredoria és el tribut que es cobra per l'arrendament de l'activitat del corredor dins el mercat.

Gràfic de l'arrendament dels 7 impostos del mercat

dels Segadors i les seves conseqüències arribarà a la seva enfonsada més definitiva. En els darrers decennis del segle, però, es produeix un redreç que posarà les bases al creixement del segle XVIII.

Davant d'una conjuntura decreixent, deixen d'aparèixer nous elements estructurals i l'atenció se centra en un major aprofitament del benefici del mercat per part del municipi, sobretot cap a mitjan segle. L'augment dels impostos de diversos productes poden ajudar-nos a entendre, en part almenys, l'evolució decreixent que l'activitat mercantil va sofrir durant aquest segle. L'increment de l'extracció de drets per part del municipi ben segur que frenaria la participació en el mercat, provocant intents de realitzar les transaccions al seu marge; per això la persecució de les vendes en els camins. Paral·lelament l'alça de preus testimoniava també una disminució de l'oferta.

La Guerra de Successió es deixà sentir sobre Granollers i el Vallès en tots els seus nivells: inseguretat, violència, fam i fallida econòmica. Tot i que la vila no va ser escenari d'accions bèl·liques, va sofrir els efectes dels moviments de tropes, els allotjaments, els tributs de guerra i les accions guerrilleres a la comarca.

Pel segle XVIII disposem tan sols de la informació que ens proporcionen les respostes al qüestionari de Patiño ⁽¹²⁾, referides al començament de segle. A partir d'aquí podem veure com

el Vallès segueix essent una comarca amb clar predomini de les activitats agrícoles. El conreu preferent és el cereal, especialment el blat que ocupa el 38% de la terra, mentre que el sègol, la civada i l'espelta representen uns percentatges menors. La vinya, que serà un producte important en el creixement econòmic del segle, en aquests primers decennis ocupa ja un 16,6% de la superfície agrícola del terme de Granollers. És interessant destacar també l'impuls que es va donar a les terres de secà amb la imposició progressiva de l'olivera.

Pel que es desprèn de les "Respuestas", la producció artesanal se seguia mantenint dins les característiques descrites pels segles anteriors, és a dir, una gran diversificació. Destaca la presència d'oficis relacionats amb la indumentària (sabaters, espartenyers, sastres...), i també els que proveeixen d'utilitatge les activitats agrícoles, menestrals i domèstiques (ferres, fusters, cistellers...).

Pel que fa a l'activitat mercantil, en desconeixem l'evolució, encara que segurament seguirà la tendència a l'alça que caracteritza el segle. A nivell estructural, malgrat els canvis introduïts en l'organització municipal pel Decret de Nova Planta, hi ha una continuïtat en l'organització del mercat i en l'extracció de beneficis.

(12) "Respuestas a unas preguntas a las cuales deven satisfacer de comun y particular del término y la villa de Granollers". Biblioteca Granollerina, Vol. III. Granollers, 1934.